

GAIBIJINO TURBE KOD STARE GRADIŠKE

Na levoj obali Save kod Stare Gradiške pred ulazom u nekadanju austrijsku tvrđavu, pretvorenu sada u kazneni zavod, nalazi se sred malog cvetnog vrtića sa gvozdrenom ogradom najsevernije muslimansko turbe u našoj državi sa limenim krovom i polumeseccom na vrhu (sl. 1), i u tom turbetu grob proroka Gaibije (sl. 2).

Čudna legenda o proroku Gaibiji i njegovoj pogibiji održala se u predanju okolnog naroda do naših dana i u literaturi*) je u sličnim verzijama više puta zapisana. Najstariju pak verziju te legende s istorijom Gaibijina groba i turbeta našli smo na latinskom jeziku zapisanu još 1838. g. u »Liber memorabilium parochiae Vetero-Gradiscae« pod naslovom »De sepulcro magni prophetae Gaibia«, na strani 4—9. Ovde ćemo je u opširnom izvodu na našem jeziku saopćiti s najnužnijim komentarom istorijskih činjenica.

Po toj verziji tursko utvrđenje na mestu nekadanje austrijske tvrđave u St. Gradišce opседаo je konjički kapetan Ivan Makar sa svojom konjicom u vreme pred karlovački mir (1699.). Taj Makar bio je poreklom Hrvat iz okoline Varaždina i imao je 300 konjanika. Po odredbama karlovačkog mira za državnu granicu prema Turskoj određena je reka Sava. U to vreme bio je u turskom utvrđenju neki čovek po imenu Gaibija, koga su Turci držali za vrača i gatara i veoma ga poštovali.

Ne zna se sigurno da li je taj Gaibija bio musliman ili katolik jer su neki ljudi njegovi savremenici pričali da se on krstio i da su sve kuće nad čijim je vratima za vreme haranja strašne kuge stavio znak krsta ostale od kuge pošteđene.

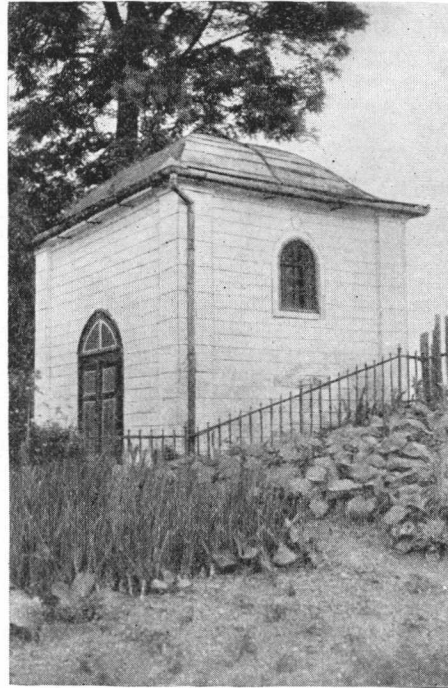
Kad su Turci pošli protiv Beča veliki vezir poslao je jednog poslanika k proroku Gaibiji da ga pita za savet šta on misli? Gaibija mu je poručio: »Do Beča možete lako doći, ali ćete na povratku imati velikih nepravilika«. A Turcima koji su prolazili s vojskom govorio je: »Čujte Turci! Vi idete u susret svojoj nesreći a pošto nećete da odustanete od svoje namere znajte da će Sava reka uskoro postati državnom granicom i da će se od vas, koji ste pošli protiv austrijskog carstva, malo koji vratiti svome domu.

Kada su pak Turci potučeni i progonjeni

* L. Ilić Oriovčanin, Lovorike gradiškog nar. graničarskog puka br. 8. Zagreb 1873., str. 80; — Dr. Safvet beg Bašagić, Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti, »Glasnik zem. muzeja u Bosni i Hercegovini«, 1912, 74; — »Letopis Matice srpske« knj. 162, str. 57; — Rad. Rakić, Bosanska Gradiška, »Politika« br. 10.156. XXXIII.

stigli do Petrovaradina poslao je veliki vezir ponovo poslanika Gaibiji da ga pita šta sada treba da radi i gde će biti državna granica? Gaibija mu je odgovorio: »Sava međa i moja pleća«.

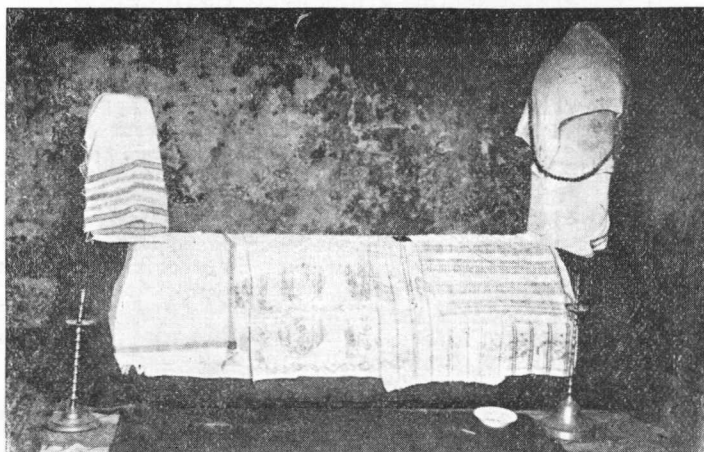
Tursko utvrđenje opseo je međutim spomenuti kapetan Makar a Turci kad čuše da se približuje velika austrijska vojska počеше da begaju preko Save. Kad Gaibija nije hteo s njima da pođe, izjavivši da hoće da ostane na austrijskoj strani, ubio ga je u gnjevu jedan od Turaka po imenu Hadžija i njegov leš ostavio na zemlji. Našli su ga naši i pokopali — veli »Liber«.

Gaibijino turbe kod Stare Gradiške.

Kad su »naši« počeli tursko utvrđenje da obnavljaju i dograđuju zamolili su ih Turci da Gaibijin grob ne diraju, što im je i učinjeno. Turci pak koji su doprli bili do Beča i odatle bili progonjeni uvideli su, da se proroštvo njihova velikog proroka Gaibije ispunila i da je on zaista pravi prorok. Taj događaj je na Turke tako delovao da su Gaibiju počeli da smatraju kao svetitelja i svugde to razglasili.

U toku idućih 80 godina taj se glas po ce- loj Turskoj raširio i mnogi su počeli da do- laze na Gaibijin grob radi molitve. Tako se

Unutrašnjost turbeta kod Stare Gradiške.

postepeno dogodilo da su oni koji zbog siromaštva ili slaba zdravlja nisu mogli da idu u Meku (na Čabu), odlazili na Gaibijin grob. Stoga je gotovo svakog dana na turskoj obali Save bilo Turaka koji su se Gaibiji na dogledu njegova groba s druge strane Save molili, a mnogi su na čamcima prelazili Savu da se na njegovom grobu pomole i da malo zemlje s groba u maramicama kući ponesu; takovi su od svojih sugrađana dobivali nadimak »hadžija«.

Prosti vojnici koji su sačinjavali posadu tvrđave i od Turaka dobivali razne poklone mislili su da su oni tu radi čuvanja Gaibijina groba.

Zbog raznih teškoća oko rečenog i pograničkog prelaza Turci su molili austrijske vlasti za dozvolu da mogu sveca preneti u Tursku, ali je nisu dobili.

Gaibijin grob bio je u početku ograđen drvenom ogradom. Po nalogu cara Franca I. podignut je o državnom trošku nad grobom krov i unaokolo zid, s turske strane na krovu postavljene su radi ukrasa tri velike gvozdene kugle. 1838. godine, po odobrenju komandanta tvrđave Vinka Hechta bio je o trošku Turaka grob potpuno obnovljen. — Stari ogradni zid je porušen i nov podignut s velikim dvokrilnim vratima od tvrda drveta. Nad grobom je napravljen sanduk od drveta i pokriven sa zelenom čohom, s crvenim i plavim vrpčama. Čelo glave je usađen nadgrobni beo kamen sa izrezanom čahmom na vrhu. Prilozima Turaka kupljen je jedan veliki svetionik u obliku polumeseca sa dva kandila postrance i obešen o

jednom lancu više groba. Kandila svakog petka preko cele noći gore.

Turci — tako zove Liber memorabilium muslimanske hodočasnike — često dolaze na Gaibijin grob radi molitve, ponajviše pak za vreme ramazana (meseca posta).

1868. godine Gaibijino turbe je o trošku Vakufa iz Bosanske Gradiške ponovo opravljeno u obliku koji se do danas zadržao.

Neki turski istorici smatrali su da Gaibijin grob pripada čuvenom komentatoru »Fusususa« Abdulah el Bosnevi, popularno nazvanom Abdulah Gaibiji, ali je Dr. Safvet beg Bašagić dokazao da je Abdulah el Bosnevi umro u Maloj Aziji 1643. i da mu se tamo i grob nalazi. Više verovatnosti ima Rakićevo identifikovanje Gaibije s Hasan efendijom Muabirom (proricačem), koji je bio rodom iz Mostara i prorekao Kara Mustafi kad je polazio na Beč da se neće zdrav vratiti te bio zbog toga prognan iz Jedrena.

Kapetan Makar identičan je s baronom Makarom, starinom iz Makarske, koji je posle osvojenja Budima s jednim delom austrijske vojske provalio duboko u Slavonju i porazio Funduk-pašu i 3.000 turskih konjanika kod Orahovice. Kad je pak posle pobeđe kod Slankamena (11. septembra 1697.) hrvatski ban Erdödy i vojvoda Du Croy trebao da vojuje u Slavoniji ban je pošao uz Savu, dok je drugo odeljenje vojske pod baronom Makarom krenulo od Virovitice. Makar je poseo Požegu i druge gradove a tek je u oktobru uspelo da se Turci bace iz Broda i Gradiške. (Dr. Bösendorfer, *Crtice iz slavonske povijesti*, str. 336, 340.) **Dr. Mita Kostić.**